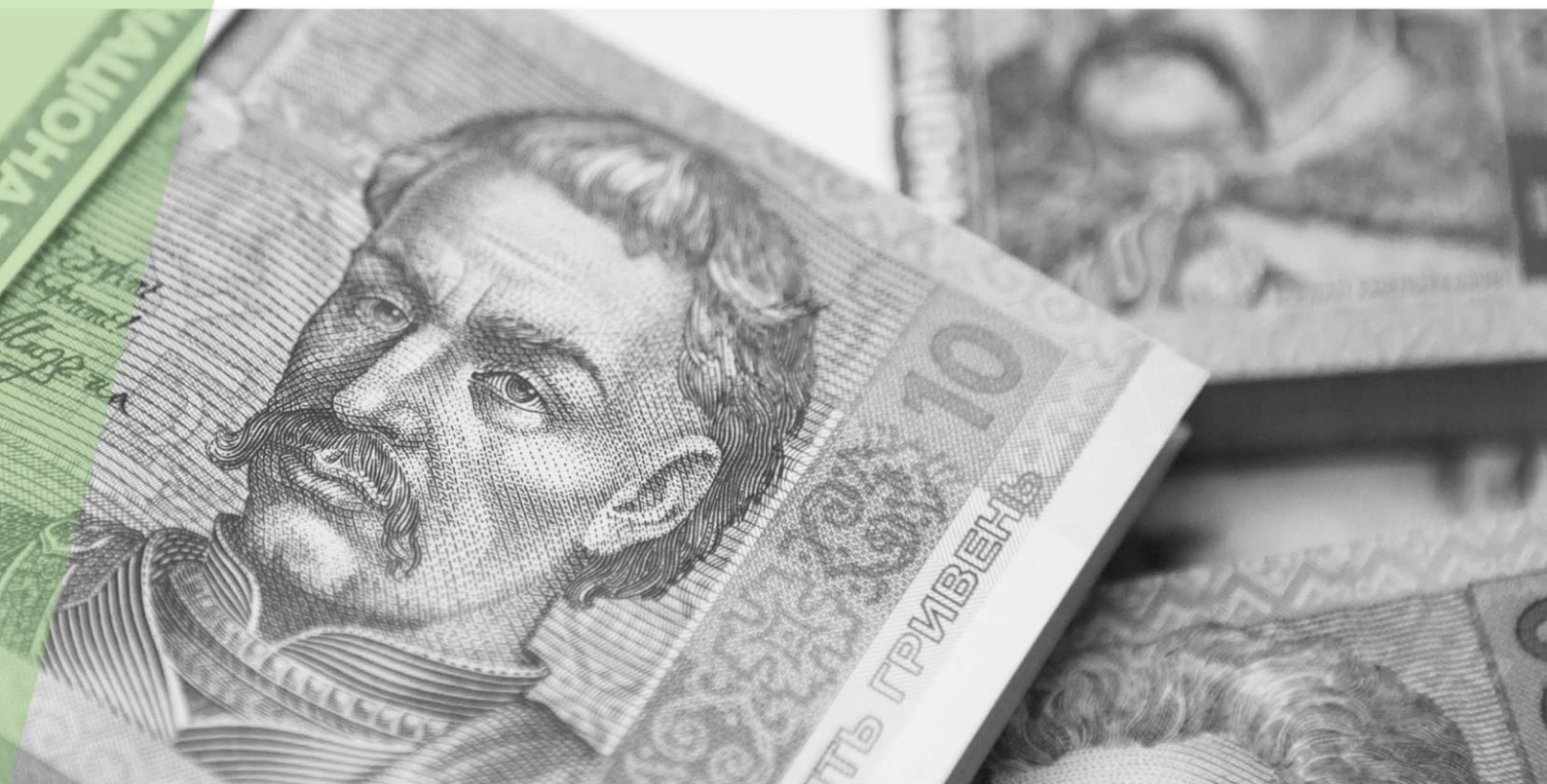

Національний
банк України

Звіт про запровадження заходів захисту

Травень 2019 року

Зміст

Головне

3

Оцінка ступеня і масштабу кризових явищ у грошово-кредитній сфері, оцінка ознак нестійкого фінансового стану банківської системи та обставин, що стали підставою для запровадження заходів захисту

5

1. Динаміка курсу гривні до іноземних валют на валютному ринку та золотовалютних резервів Національного банку 7
2. Динаміка загального обсягу вкладів (депозитів) у банківській системі 9
3. Зміни вартості запозичень на зовнішніх ринках та можливість здійснення таких запозичень 10
4. Стан і загрози суспільно-політичної та геополітичної ситуації й ризиків, які вона може нести для стабільності фінансового сектору України 11
5. Інші ознаки, що можуть свідчити про наявність істотних ризиків для макроекономічної стабільності та стабільності фінансової системи 12

Обґрунтування відповідності заходів захисту виявленим системним ризикам і загрозам та підтвердження ефективності застосування обраних заходів захисту в сукупності у вигляді оцінки фактичного впливу на забезпечення фінансової стабільності та економічний і соціальний розвиток

13

Додатки

- Додаток 1. Перелік заходів захисту відповідно до постанов Правління Національного банку України від 02 січня 2019 року № 4 і № 5 14
- Додаток 2. Ключові зміни у валютному регулюванні, введені в дію починаючи з 07 лютого 2019 року 19
- Додаток 3. Дорожня карта скасування валютних обмежень 21

Головне

Заходи захисту на валютному ринку України (далі – заходи захисту) були запроваджені Національним банком України (далі – Національний банк), спираючись на повноваження, визначені статтями 12 та 16 Закону України “Про валюту і валютні операції” (далі – Закон).

Заходи захисту запроваджено шляхом ухвалення Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, яке було затверджене постановою Правління Національного банку України від 02 січня 2019 року № 5, і яка набрала чинності одночасно з введенням у дію Закону – із 7 лютого 2019 року.

Запровадження заходів захисту узгоджувалося з вимогами Положення про перелік заходів захисту, порядок та критерії їх запровадження, подовження та дострокового припинення, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 02 січня 2019 року № 4 (далі – Положення про перелік заходів захисту).

Відповідно до Закону заходами захисту є:

- 1) обов’язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті у межах, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку;
- 2) встановлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту й імпорту товарів;
- 3) встановлення особливостей здійснення операцій, пов’язаних із рухом капіталу;
- 4) запровадження дозволів та (або) лімітів на проведення окремих валютних операцій;
- 5) резервування коштів за валютними операціями;
- 6) заходи, передбачені статтею 71 Закону України “Про Національний банк України”, а саме обмеження або тимчасова заборона проведення окремих валютних операцій на території України.

Адаптований опис запроваджених заходів захисту наведено в додатку 1.

Запроваджені заходи захисту мають певні особливості – як формально-юридичного, так і концептуально-змістовного характеру.

Формально-юридичною особливістю запроваджених заходів захисту є те, що вони набрали чинності одночасно з введенням у дію Закону. Отже, на них не поширюються визначені статтею 12 Закону норми стосовно максимального загального строку дії заходів. Відповідно до статті 16 Закону ці заходи захисту діють до визнання їх Національним банком такими, що втратили чинність.

Концептуально-змістовні особливості запроваджених заходів полягають у тому, що їхнє запровадження як факт може розглядатися лише в контексті Закону, який набув чинності 7 лютого 2019 року. Водночас усі запроваджені заходи захисту фактично діяли впродовж тривалого часу до набуття чинності Законом у вигляді відповідних норм Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” та нормативно-правових і розпорядчих актів Національного банку з питань валютного регулювання та контролю, які втратили чинність одночасно з введенням у дію Закону.

Таким чином, якщо розглядати заходи захисту з точки зору їхньої економічної сутності, то із 7 лютого 2019 року жодних нових заходів запроваджено не було. Навпаки, значна кількість валютних обмежень, яка діяла до 7 лютого 2019 року і в контексті Закону підпадала би під визначення заходів захисту, з введенням Закону в дію була скасована або істотно пом’якшена. Іншими словами, попри запровадження заходів захисту,

правила та умови здійснення валютних операцій із 7 лютого 2019 року стали значно ліберальнішими, ніж були до цього. Детальнішу інформацію стосовно ключових змін, які пом'якшили валютне регулювання та нагляд в Україні з уведенням у дію Закону, подано у додатку 2.

Національний банк залишається відданим курсу на подальшу лібералізацію валютних відносин. Запроваджені заходи захисту покликані насамперед забезпечити поступовість і послідовність процесу валютної лібералізації, її відповідність змінам, які відбуваються в реальному секторі економіки та на фінансових ринках, а також зобов'язанням України в рамках програми стенд-бай, яка підтримується МВФ. Схематично дорожня карта подальшого скасування валютних обмежень наведена в додатку 3.

Оцінка ступеня і масштабу кризових явищ у грошово-кредитній сфері, оцінка ознак нестійкого фінансового стану банківської системи та обставин, що стали підставою для запровадження заходів захисту

Накопичення суттєвих макроекономічних дисбалансів протягом 2010–2013 років, загострення суспільного протистояння в грудні 2013 року, анексія Росією Криму та розгортання воєнного конфлікту в східних областях у 2014–2015 роках, руйнування економічних зв'язків із непідконтрольними територіями стали причиною кількох хвиль значної девальвації гривні з одночасним підвищенням попиту на іноземну валюту і поглибленням її дефіциту протягом 2014–2015 років. Іншими чинниками, які зумовили загострення ситуації на валютному ринку, були запровадження торговельних обмежень з боку РФ, у тому числі обмеження на транзитні перевезення з території України.

З метою стабілізації валютного ринку НБУ запровадив жорсткі регулюючі заходи, спрямовані на запобігання відпливу капіталу, стабілізацію попиту на іноземну валюту і забезпечення її ритмічного надходження на валютний ринок. Завдяки діям НБУ, а також зменшенню військової напруги та підтримці з боку офіційних кредиторів удалося стабілізувати ситуацію на валютному ринку і звести коливання курсу гривні. Крім того, поступово знижується інтенсивність впливу сезонних факторів та зростає глибина валютного ринку. Утім, попри низку позитивних змін, що відбулися на валютному ринку в останні роки, він усе ще залишається вразливим до змін як внутрішніх, так і зовнішніх чинників.

Відповідно до пункту 6 Положення про перелік заходів захисту критеріями для запровадження заходів захисту можуть бути:

- 1) значне зниження курсу гривні до іноземних валют на валютному ринку та/або золотовалютних резервів Національного банку;
- 2) значне зменшення загального обсягу вкладів (депозитів) у банківській системі;
- 3) значне зростання вартості запозичень на зовнішніх ринках або неможливість здійснення таких запозичень;
- 4) ескалація суспільно-політичної та/або геополітичної напруги, що створює ризик для стабільності фінансового сектору України;
- 5) інші ознаки, що можуть свідчити про наявність істотних ризиків для макроекономічної стабільності і стабільності фінансової системи.

Попри поліпшення ситуації на фінансових ринках, на сьогодні залишається чинною рекомендація Ради з фінансової стабільності, схвалена на її засіданні від 02 березня 2016 року, щодо:

- 1) підтвердження наявності ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, а також обставин, що загрожують стабільності фінансової системи країни;
- 2) продовження застосування Національним банком антикризових заходів для забезпечення стабільності банківської та фінансової системи країни до прийняття рішення Ради з фінансової стабільності щодо відсутності ознак нестійкого фінансового стану банківської системи.

Індекс фінансового стресу (ІФС) свідчить про збереження помірної напруги у фінансовому секторі

Про збереження певних ознак нестійкого фінансового стану свідчить динаміка Індексу фінансового стресу (ІФС). Цей агрегований показник вимірює рівень напруги у фінансовій системі та надає комплексну кількісну оцінку її стану (див. графік 1). Розрахунок індексу для України Національний банк здійснює на основі аналізу чотирьох сегментів фінансового ринку: банківського, корпоративного, державних цінних паперів та валютного, для кожного з яких розраховує окремий субіндекс. ІФС надає можливість порівняти поточний стан фінансової системи зі значеннями за попередні періоди та під час минулих криз, оцінити ефективність заходів, спрямованих на пом'якшення системних ризиків, а також може слугувати одним з індикаторів завершення фінансової кризи. Оптимальним є перебування індексу на якомога нижчих рівнях без тенденції до зростання.

Як свідчить поточна динаміка ІФС, нині він наблизився до значень, що були зафіксовані після кризи 2008–2009 років. Водночас показники окремих субіндексів (найбільше – субіндекси банківського сектору та державних цінних паперів) усе ще перебувають далеко від мінімальних рівнів (див. графік 2). Зниження індексу тривало з другої половини 2015 року. Він дещо зріс у результаті націоналізації Приватбанку наприкінці 2016 року через нетривалу невизначеність на фінансових ринках і певний вплив депозитів. Наступне відчутне зростання відбулося в другому півріччі 2018 року. Основним фактором цього став субіндекс банківського сектору. Його підвищення було зумовлене скороченням обсягів ліквідних активів у банків та волатильністю коштів населення на банківських рахунках.

Із середини 2018 року субіндекси корпоративного сектору, валютного ринку та сектору державних цінних паперів помірно зростали через невизначеність щодо співпраці з МВФ. Однак наприкінці року негативний вплив цього чинника почав зменшуватися, що позначилося на динаміці ІФС та більшості його складових. Проте

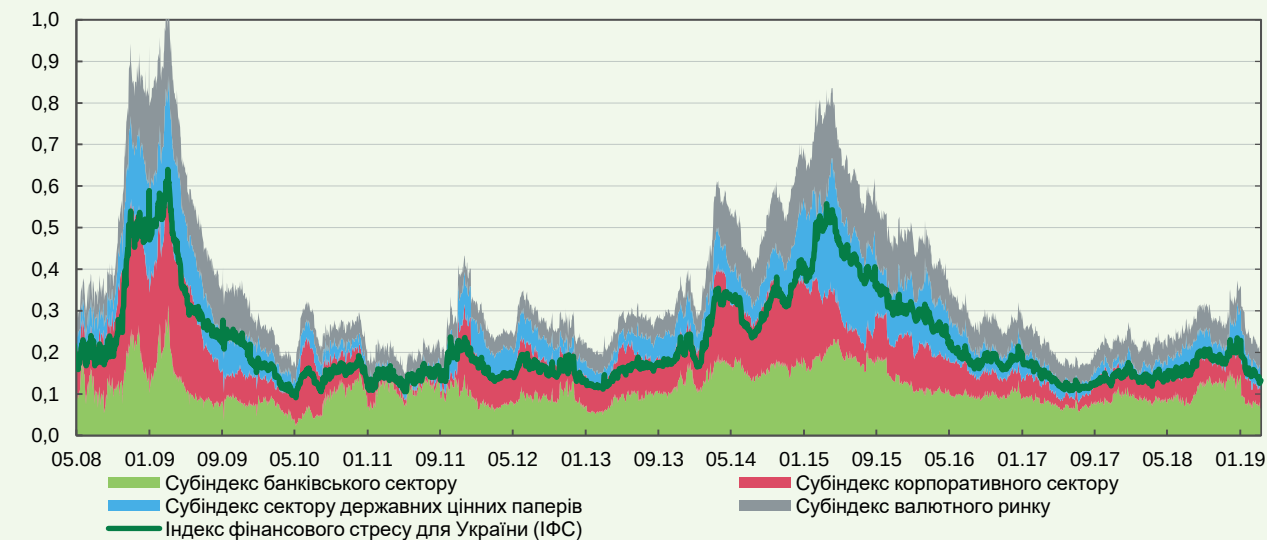
наприкінці листопада ІФС різко зріс унаслідок збройної агресії Російської Федерації в Керченській протоці. У 2019 році індекс демонструє низхідну динаміку, досягнувши рівнів, на яких перебувала фінансова система України перед кризою 2013–2015 років.

Графік 1. Індекс фінансового стресу

Джерело: МВФ, розрахунки НБУ.

Графік 2. Внески субіндексів в Індекс фінансового стресу

Джерело: НБУ.

1. Динаміка курсу гривні до іноземних валют на валютному ринку та золотовалютних резервів Національного банку

Розгортання кризових явищ у 2014–2015 роках супроводжувалося значним тиском на обмінний курс гривні та різким погіршенням девальваційних очікувань (див. графік 1.1).

У подальшому також виникали періоди значного зростання турбулентності на валютному ринку, спричинені як економічними, так і психологічними чинниками. Так, посилення політичної напруги в окремі періоди, націоналізація Приватбанку наприкінці 2016 року, запровадження торговельних обмежень із боку Російської Федерації, ескалація конфлікту з РФ в Азовському морі та запровадження воєнного стану в кількох областях наприкінці листопада 2018 року проковували значне зростання попиту на іноземну валюту. Відповідно посилювалася й курсова волатильність (див. графік 1.2).

Запроваджені Національним банком адміністративні заходи на валютному ринку, співпраця з МФВ та іншими офіційними кредиторами, проведення структурних реформ, зокрема у банківському секторі, сприяли досягненню макроекономічної стабілізації, що позитивно вплинуло і на стан валютного ринку.

Зокрема, упродовж 2016–2018 років пропозиція валюти з боку клієнтів у цілому перевищувала попит, що давало змогу Національному банку регулярно поповнювати міжнародні резерви шляхом здійснення інтервенцій на валютному ринку України.

Завдяки чітко визначеній стратегії валютних інтервенцій операції Національного банку на валютному ринку не впливають на напрям курсових змін, дозволяючи йому вільно рухатися відповідно до змін попиту і пропозиції на іноземну валюту.

Дотримання засад гнучкого курсоутворення дає змогу, з одного боку, згладжувати надмірні ситуативні коливання на валютному ринку, а з іншого – не допускати фіксації обмінного курсу на одному рівні. Це, у свою чергу, істотно зменшує ризики накопичення дисбалансів, пов'язаних із взяттям економічними агентами на себе надмірних валютних ризиків, як це мало місце на початку 2010-х років.

Завдяки профіциту зведеного платіжного балансу та отриманню офіційного фінансування міжнародні резерви у 2018 році зросли на 2 млрд дол. (на 11%) – до 20.8 млрд дол. США (див. графік 1.3). Це сприяло поліпшенню низки показників зовнішньої стійкості. Критерій покриття

резервами майбутнього імпорту збільшився до 3.4 місяця (114% від норми), а покриття резервами широкої грошової маси (20%) більше ніж удвічі перевищувало порогове значення.

Попри поліпшення загальної ситуації на валютному ринку, зменшення курсової волатильності та зростання обсягів міжнародних резервів, потреба у продовженні дії окремих заходів захисту все ще зберігається. Це зумовлено такими факторами:

1) економіка та фінанси України залишаються критично залежними від зовнішньої кон'юнктури, яка відображає бізнес-цикли провідних світових економік та політику їхніх держав. Якщо становище провідних світових економік несприятливе, скорочується не тільки український експорт (що зменшує обсяг надходження валюти в країну та створює тиск на валютний курс гривні), а й уповільнюється економічне зростання;

2) обсяг міжнародних резервів залишається нижчим від адекватного рівня, що свідчить про вразливість економіки України до зовнішніх шоків. Так, відношення резервів до композитного критерію МВФ зросло на кінець 2018 року до 73%, але все ще залишалося істотно нижчим за норму (100%). Попри певне зниження відношення валового зовнішнього боргу до ВВП, станом на кінець року воно зберігалось на високому рівні (87.9%). Також високими залишаються показники короткострокового боргу за залишковим терміном погашення – відношення короткострокового боргу до валового станом на кінець 2018 року становило 40%, а до ВВП – 35%;

3) вітчизняна економіка все ще вразлива до надмірних курсових коливань, а можливості хеджування валютних ризиків усе ще обмежені. Донедавна пряму можливість хеджувати валютні ризики створювали лише форвардні контракти, однак їхній обсяг поки що незначний. НБУ розширив сфери застосування форвардів, дозволивши банкам укладати зі своїми клієнтами форвардні контракти без поставки, а також угоди на умовах СВОП;

4) уразливість банківської системи до змін обмінного курсу через високу доларизацію кредитного портфеля окремих банків (зокрема, його корпоративного сегмента). Це значно підвищує кредитні ризики у випадку девальвації гривні та ймовірність отримання банками суттєвих збитків. Проблема високої доларизації особливо гостра для державних банків (крім Приватбанку) та банків із російським капіталом.

Графік 1.1. Індекс тиску на валютному ринку*

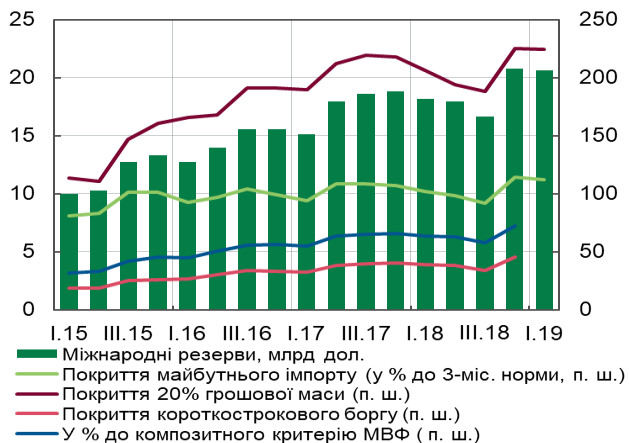
* Значення цього індексу більше 1 свідчить про наявність суттєвого девальваційного тиску.
Джерело: НБУ.

Графік 1.2. Місячна волатильність офіційного курсу*, %

* Показник волатильності в країнах з інфляційним таргетуванням, як правило, знаходиться в межах 2–15%
Джерело: НБУ.

Графік 1.3. Міжнародні резерви та критерії їх адекватності

Джерело: НБУ.

2. Динаміка загального обсягу вкладів (депозитів) у банківській системі

Глибока фінансово-економічна криза, каталізатором якої стала анексія Росією Криму та розгортання воєнних дій на сході держави, спричинила поширення кризових явищ у банківській системі. Населення відреагувало масовим зняттям своїх коштів із рахунків у банках, унаслідок чого за 2014 рік банківська система України втратила загалом майже третину депозитних вкладів (див. графік 2.1). Порівняно з докризовим рівнем найвідчутніше скоротилися обсяги депозитів в іноземних валютах (більш як удвічі). Їхній рівень практично не змінюється протягом останніх трьох років. Додатковим фактором зниження обсягів депозитів стала втрата населенням коштів понад гарантовану державою суму в збанкрутілих банках.

Зниження інтенсивності військового конфлікту на сході країни, очищення банківської системи та поліпшення економічних очікувань сприяли поступовому відновленню припливу депозитів у національній валюті в банківську систему, який підсилювався поживленням економічної активності та підвищенням як реальних, так і номінальних доходів населення.

Значним ризиком банківського сектору залишається високий рівень доларизації банківських депозитів та кредитів. Доларизація за валовими депозитами в Україні в 2018 році, за даними грошово-кредитної статистики, становила 42%, за валовими кредитами – 43%. Ця частка є значно вищою, ніж у більшості країн ЄС, які мають власні валюти (див. графіки 2.2 та 2.3).

Ще одним вагомим ризиком є погіршення строкової структури пасивів банківського сектору, що триває від початку кризи 2014–2015 років. У фондуванні банків України домінують короткострокові кошти населення та бізнесу. Частка коштів на поточних рахунках населення в банках станом на кінець 2018 року становила близько 45%, суб'єктів господарювання – 68%. Розрив строковості між активами та зобов'язаннями наражає банки як на ризик ліквідності, так і на процентний ризик.

За останні 20 років доларизація кредитів в основному перевищувала доларизацію депозитів (особливо у 2006–2008 рр.) через значний зовнішній ресурс та валютне кредитування населення (див. графік 2.4).

У 2015–2016 рр. через девальвацію зріс рівень доларизації кредитів. Водночас частка валютних вкладів була помірнішою через значний вплив коштів населення, насамперед валютних.

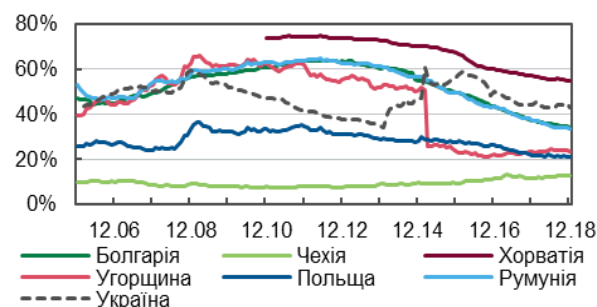
Ураховуючи зазначене, заходи захисту на валютному ринку України потребують продовження, оскільки дисбаланс на валютному ринку може транслюватися у банківську систему. Така трансмісія може відбуватися зокрема через погіршення очікувань з ускладненнями в залученні банками ресурсів та реалізації через це вищезазначених ризиків ліквідності і процентного ризику.

Графік 2.1. Депозити, 12.2013 = 100%

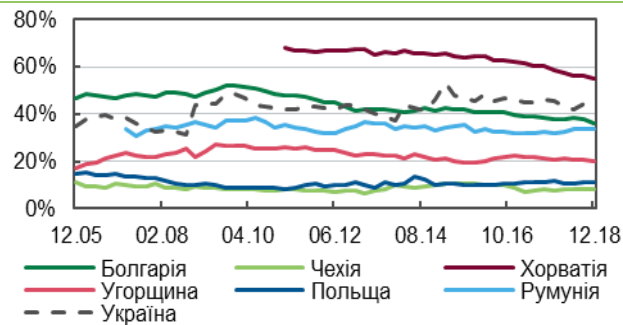
Джерело: НБУ.

Графік 2.2. Частка кредитів у валюті до загального портфеля виданих кредитів, на валовій основі, %

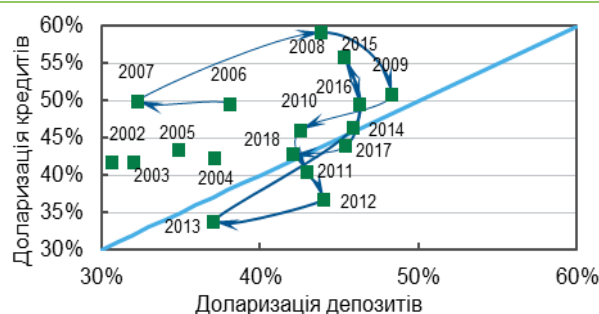
Джерело: НБУ, ЄЦБ.

Графік 2.3. Частка депозитів у валюті до загального обсягу залучених депозитів, на валовій основі, %

Джерело: НБУ, ЄЦБ.

Графік 2.4. Доларизація кредитів та депозитів в Україні, %

Джерело: НБУ.

3. Зміни вартості запозичень на зовнішніх ринках та можливість здійснення таких запозичень

Глибока фінансово-економічна криза 2014–2015 років та політичні проблеми в країні мали наслідком обмеження доступу України до міжнародних ринків капіталу. Такий доступ лишився ускладненим навіть попри те, що упродовж тривалого часу монетарні умови на світових фінансових ринках залишалися м'якими, а процентні ставки – низькими.

Макроекономічна стабілізація, якої було досягнуто в тому числі завдяки запровадженню захисних механізмів, певною мірою поліпшила ставлення іноземних інвесторів до України. Це сприяло зменшенню дохідності українських єврооблігацій наприкінці 2015 року.

Ризики більш стрімкого сповільнення світової економіки останнім часом зростають на тлі посилення геополітичних конфліктів, невизначеності щодо реалізації

виходу Великобританії з ЄС, стрімкого зниження темпів зростання Єврозони, підвищення волатильності на фінансових ринках. Реалізація цих ризиків позначиться на можливості держави та приватного сектору залучати боргові ресурси на міжнародному ринку капіталу та на попиті нерезидентів на номіновані в гривні ОВДП. Зазначені ризики є актуальними для України, ураховуючи все ще високу премію за ризик для її боргових зобов'язань (див. графік 3.1).

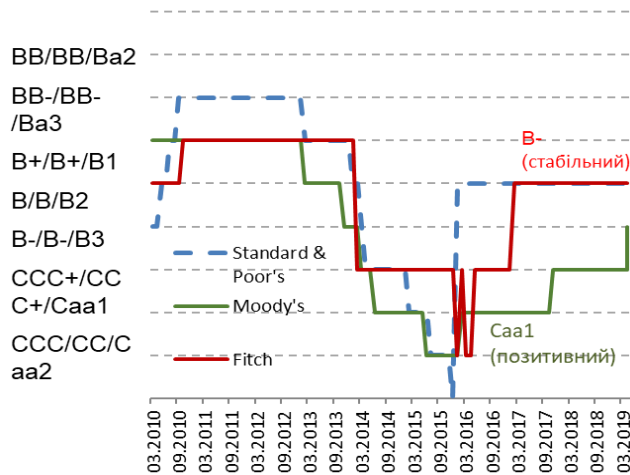
Крім того, становище України ускладнює політична турбулентність, а також уразливість уряду до процентних ризиків та ризику рефінансування, оскільки виплати за боргом концентруються на досить короткому проміжку часу.

Графік 3.1. Премія за ризик за суверенними єврооблігаціями України (J.P.Morgan EMBI+), %

Джерело: Bloomberg, станом на 25 квітня 2019 року.

Графік 3.2. Суверенні кредитні рейтинги України

Джерело: рейтингові агенції.

4. Стан і загрози суспільно-політичної та геополітичної ситуації й ризиків, які вона може нести для стабільності фінансового сектору України

У 2014-2015 роках динаміка показників валютного ринку України формувалася, зокрема, під впливом складної політичної ситуації в країні та розгортання воєнного конфлікту в східних її областях, на які традиційно припадало понад 20% вітчизняного експорту. Повільна переорієнтація українських експортерів на нові ринки збуту та освоєння ними нових транспортних маршрутів доставки продукції через запровадження торговельних обмежень з боку РФ також мали значний негативний вплив. У результаті сформувалися несприятливі макроекономічні тренди, суттєво погіршилися ринкові очікування з одночасним підвищенням на внутрішньому ринку України попиту на іноземну валюту.

У подальшому макроекономічна та макрофінансова стабілізація, проведення реформ у фінансовому секторі, зокрема перехід Національного банку до режиму плаваючого обмінного курсу, та зміна умов функціонування валютного ринку України, мали позитивний ефект на функціонування та стійкість валютного ринку України (див. графік 4.1).

Водночас валютний ринок України залишається досить вразливим до шоків як внутрішніх, так і зовнішніх. Зокрема залишаються суттєві внутрішні політичні та геополітичні ризики, пов'язані з проведенням подвійних виборів в Україні та триваючим військовим конфліктом на Сході України.

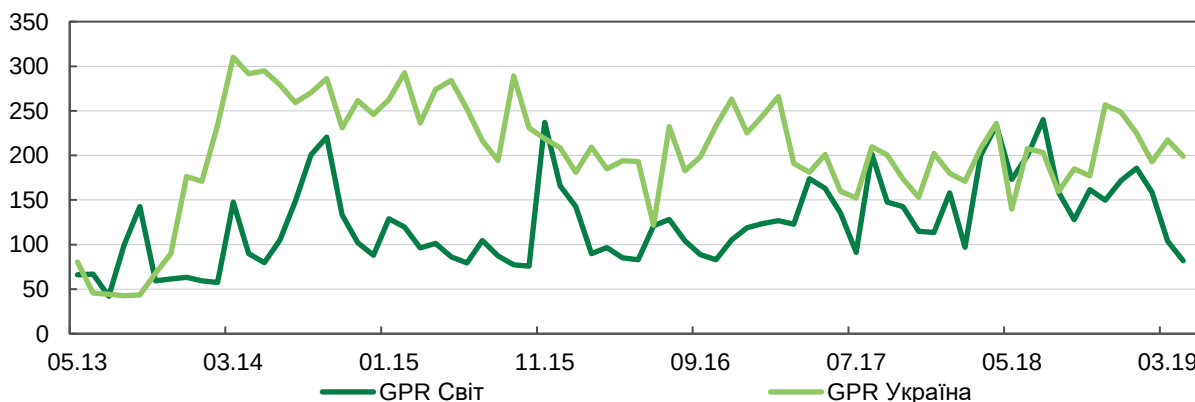
Крім того, геополітичні ризики залишаються високими на тлі невизначеності з виходом Великої Британії з ЄС, торговельних воєн США та збереженням напруженості в міжнародній економічній політиці. Для України в останні декілька років геополітичні ризики значно перевищують середньосвітові значення, що підтверджує Індекс геополітичних ризиків (GPR) (див. графік 4.2). Його значення в рази більше за рівень, зафіксований у середині 2013 року. Останнє зростання GPR свідчить про погіршення ситуації, що пов'язано з ризиками призупинення або суттєвого обмеження транзиту газу через Україну з 2020 року внаслідок будівництва обхідних газопроводів у Європу.

Графік 4.1. Воєнні дії на півдні та сході України, торговельні війни з Росією та обмінний курс UAH/USD

Джерело: НБУ.

Графік 4.2. Індекс геополітичних ризиків (GPR)*

* Індекс геополітичних ризиків (GPR) оцінює агрегований рівень геополітичних ризиків у світі шляхом підрахунку в провідних світових та регіональних виданнях кількості слів, що вказують на геополітичну напруженість. Його сконструювали Даріо Кальдара (Dario Caldara) та Маттео Яков'єлло (Matteo Iacoviello). Окремо розраховують індекси для ринків, що розвиваються, зокрема України. Індекс широко використовують міжнародні експерти, зокрема МВФ.

Джерело: НБУ.

5. Інші ознаки, що можуть свідчити про наявність істотних ризиків для макроекономічної стабільності та стабільності фінансової системи

Реалізація накопичених значних макроекономічних дисбалансів до 2014 року, насамперед значного подвійного дефіциту (сектору загальнодержавного управління та поточного рахунку платіжного балансу України), мала наслідком насамперед девальвацію обмінного курсу гривні, прискорення темпів інфляції, формування негативних очікувань.

Застосування адміністративних обмежень на валютному ринку, ужиття заходів для макроекономічної стабілізації, у тому числі перехід до режиму плаваючого обмінного курсу, який супроводжувався послабленням гривні, та поступова переорієнтація зовнішньої торгівлі України на ринки ЄС мали наслідком значне скорочення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу України до безпечних рівнів та навіть профіцит цього рахунку в 2015 році (див. графік 5.1).

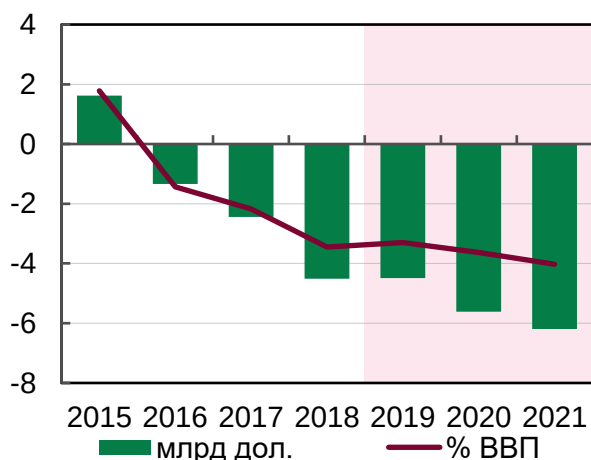
Проте попри зменшення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу України, яке прогнозується у 2019 році, він залишатиметься на досить високому рівні, а у 2020–2021 роках прогнозується його певне

розширення насамперед через зниження обсягів транзиту газу. Разом із значними виплатами за зовнішнім боргом (див. графік 5.2) це формує високі потреби в зовнішньому фінансуванні. Водночас співпраця з МВФ є необхідною умовою отримання офіційного фінансування та збереження доступу України до міжнародних ринків капіталу.

Крім того, інші ризики для макроекономічної стабільності також пов'язані із зовнішнім сектором через уповільнення зростання економік торгових партнерів України, жорсткіші фінансові умови для більшості економік, що розвиваються, а також наслідки торговельних воєн. Зокрема протягом 2019 року очікується зниження світових цін на основні сировинні товари українського експорту, а найбільші галузеві ризики зберігатимуться в металургії та переробці олійно-жирових культур.

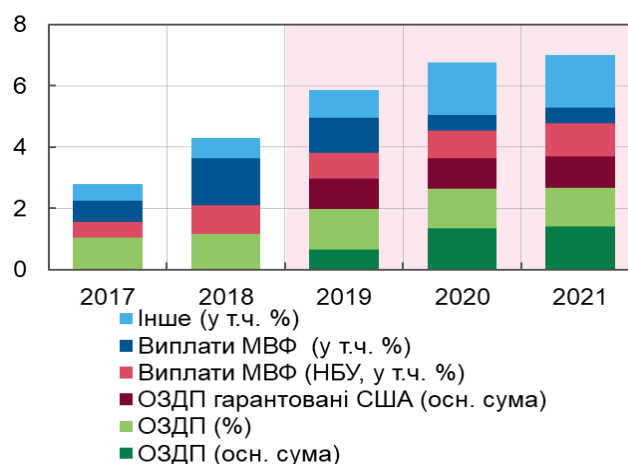
Високі виплати за зовнішніми боргами очікують і на ряд інших державних компаній, а також на компанії приватного сектору.

Графік 5.1. Сальдо поточного рахунку

Джерело: НБУ.

Графік 5.2. Виплати за державним зовнішнім боргом, млрд дол. США

Джерело: НБУ.

Обґрунтування відповідності заходів захисту виявленим системним ризикам і загрозам та підтвердження ефективності застосування обраних заходів захисту в сукупності у вигляді оцінки фактичного впливу на забезпечення фінансової стабільності та економічний і соціальний розвиток

Запровадження заходів захисту було реакцією на кризові явища на валютному ринку, у банківській системі, які стали наслідком не тільки накопичених макроекономічних дисбалансів, але й загострення суспільного протистояння в грудні 2013 року, анексії Криму, розгортання воєнного конфлікту в східних областях у 2014 році та запровадження торговельних обмежень з боку РФ, у тому числі обмеження на транзитні перевезення з території України.

Запровадження заходів захисту в розпал кризи 2014–2015 років дало змогу суттєво зменшити ризики для фінансової стабільності та відновити економічний розвиток держави в 2016–2018 роках. Свідченням цього є зниження Індексу фінансового стресу від досягнутих пікових значень, зниження інфляції до однозначних величин, зниження волатильності обмінного курсу, зростання міжнародних резервів в останні два роки, поліпшення очікувань, відновлення економічного зростання.

Разом з тим загрози для макроекономічної стабільності залишаються актуальними. Зокрема міжнародні резерви поступово відновлюються, проте їх обсяг на сьогодні нижче адекватного рівня. Водночас погіршення зовнішньої кон'юнктури та суттєвий дефіцит поточного рахунку платіжного балансу, значні виплати за зовнішнім боргом, геополітична невизначеність тощо визначатимуть високий рівень вразливості валютного ринку України до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Це обумовлює необхідність продовження застосування заходів захисту для недопущення розвитку кризових явищ на ньому.

Продовження застосування заходів захисту кореспондується з мандатом Національного банку, визначеного статтею 99 Конституції України та статтею 6 Закону України "Про Національний банк України", щодо забезпечення стабільності грошової одиниці України, водночас Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі, сприяння фінансовій стабільності.

Кожний із запроваджених заходів захисту протидіятиме виявленим системним ризикам і загрозам завдяки ефектам, які він матиме на стан валютного ринку (більш детально про ефекти від кожного заходу див. у додатку 1).

Стабільне функціонування валютного ринку завдяки заходам захисту та обмеження надмірної волатильності обмінного курсу гривні дадуть змогу й надалі знижувати інфляційні та девальваційні очікування, підвищувати довіру до гривні, поліпшувати ефективність трансмісійного механізму монетарної політики та відповідно забезпечувати цінову стабільність у державі, яка є необхідною передумовою для забезпечення стійких темпів довгострокового економічного зростання в Україні.

Ураховуючи вищезазначене, Національний банк послаблюватиме та скасовуватиме заходи захисту поступово в міру поліпшення макроекономічної ситуації з урахуванням оцінки ефектів від вже знятих обмежень на валютному ринку України (див. додаток 3).

Додатки

Додаток 1

Перелік заходів захисту

відповідно до постанов Правління Національного банку України від 02 січня 2019 року № 4 і № 5

Захід захисту	Ключові особливості	Ефект від заходу
1) обов'язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті в межах, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку	Обов'язковому продажу на валютному ринку України підлягають надходження в іноземній валюті: 1) із-за кордону на користь юридичних осіб-резидентів, які не є банками, фізичних осіб-підприємців, іноземних представництв (крім офіційних представництв), а також на рахунки, відкриті в банках для ведення спільної діяльності без створення юридичної особи; 2) на території України з поточних рахунків юридичних осіб-нерезидентів (крім інвестиційних рахунків) на користь юридичних осіб-резидентів, які не є банками, фізичних осіб-підприємців, іноземних представництв (крім офіційних представництв), а також на рахунки, відкриті в банках для ведення спільної діяльності без створення юридичної особи. Надходження в іноземній валюті (крім надходжень за деякими операціями, визначеними Національним банком) підлягають обов'язковому продажу на валютному ринку України банкам та/або Національному банку з 07 до 28 лютого 2019 року (уключно) у розмірі 50 % , з 01 березня 2019 року - у розмірі 30 % . Решта надходжень в іноземній валюті залишається в розпорядженні резидентів та нерезидентів і використовується ними з урахуванням положень валютного законодавства України	Забезпечення більшої рівномірності надходження пропозиції іноземної валюти на валютний ринок України (ВРУ)
2) установлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів	Установлено граничні строки розрахунків з експорту та імпорту товарів до 365 днів. За поданням Кабінету Міністрів України передбачена можливість установлення винятків та (або) особливостей запровадження цього заходу захисту. Граничні строки розрахунків не поширюються на операції з експорту та імпорту товарів на суму менше 150 тис. грн, крім випадків дроблення. Грошові кошти від експорту товарів мають бути зараховані на рахунки резидентів у банках України не пізніше граничних строків розрахунків. Скасовуються дублюючі звіти банків до Державної фіскальної служби про порушення граничних строків розрахунків. Банки надаватимуть таку інформацію лише Національному банку	Забезпечення більшої рівномірності надходження пропозиції іноземної валюти на ВРУ. Запобігання непродуктивному відпливу капіталу
3) установлення особливостей здійснення операцій, пов'язаних із рухом капіталу	Установлені вимоги щодо особливостей документального підтвердження валютних операцій, пов'язаних із рухом капіталу – іноземні інвестиції, кредити/позики від нерезидентів, фінансові аграрні розписки, гарантії, поруки тощо	Запобігання непродуктивному відпливу капіталу
4) запровадження дозволів та (або) лімітів на проведення окремих валютних операцій	Запроваджено чотири ліміти на здійснення валютних операцій: 1) фізичними особами-резидентами зі здійснення інвестицій за кордон/за договорами страхування життя/розміщення коштів на власному рахунку за межами України/надання нерезиденту позики (поворотної фінансової допомоги) в іноземній валюті. Загальна сума таких операцій фізичної особи протягом календарного року не має перевищувати 50 000 євро (в еквіваленті); 2) юридичними особами/фізичними особами (резидентами) підприємцями з переказу коштів з України/на поточні рахунки нерезидентів - юридичних осіб, відкриті в Україні (крім інвестиційних рахунків). Загальна сума таких операцій однієї особи протягом календарного року не має перевищувати сукупності 2 000 000 євро (в еквіваленті). Цей ліміт не поширюється на власні операції банків, поточні валютні операції резидентів (крім певних виключень), операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за фінансовими аграрними розписками, лізингом, факторингом, операціями страхування/перестрахування, договорами оренди, найму та інші операції, визначені Положенням № 5; 3) банками та їх клієнтами з метою повернення за кордон/на поточні рахунки нерезидентів, відкриті в Україні (крім інвестиційних рахунків), коштів, отриманих іноземними інвесторами/нерезидентами за операціями з продажу цінних паперів, корпоративних прав, коштів, отриманих унаслідок зменшення статутних капіталів юридичних осіб, виходу з господарських товариств іноземних інвесторів. Ліміт на такі операції визначений на рівні 5 000 000 євро на календарний місяць;	Запобігання надмірному та непродуктивному відпливу капіталу

4) банками та їх клієнтами з метою повернення за кордон/на поточні рахунки нерезидентів, відкриті в Україні (крім інвестиційних рахунків), іноземному інвестору/нерезиденту дивідендів, нарахованих за період до 2018 року (уключно). Ліміт на такі операції визначений на рівні 7 000 000 євро на календарний місяць		
5) резервування коштів за валютними операціями	Цей захід захисту наразі не застосовується	
6) заходи, передбачені статтею 7 ¹ Закону України "Про Національний банк України", а саме обмеження або тимчасова заборона проведення окремих валютних операцій на території України:		
у вигляді купівлі суб'єктами валютних операцій іноземної валюти з обов'язковою умовою щодо цільового використання ними купленої іноземної валюти протягом визначеного строку у випадках, установлених нормативно-правовими актами Національного банку	Клієнт-резидент зобов'язаний використати: 1) іноземну валюту, куплену в установленому порядку через банк, не пізніше ніж за 10 робочих днів після дня її зарахування на його поточний рахунок на потреби, зазначені в заяві про купівлю іноземної валюти за винятком купівлі: - клієнтом валюти з метою виконання власних боргових зобов'язань перед нерезидентом за кредитним договором (договором позики/поворотної фінансової допомоги); - фізичною особою валюти в сумі, що в еквіваленті не перевищує 150 000 грн; 2) іноземну валюту, куплену резидентом-позичальником для виконання зобов'язань перед банком-кредитором за кредитним договором не пізніше ніж за два робочих дні після дня її зарахування на його поточний рахунок на цілі, пов'язані з виконанням зобов'язань перед банком-кредитором за кредитним договором	Забезпечення більшої рівномірності формування попиту на ВРУ, запобігання значним зростанням попиту на валюту в разі погіршення курсових очікувань
у вигляді обов'язкового використання суб'єктами валютних операцій, визначених нормативно-правовими актами Національного банку форми розрахунків, порядку, умов розрахунків під час проведення валютних операцій у разі здійснення зовнішньоекономічної діяльності	Цей захід захисту наразі не застосовується	
у вигляді встановлення нормативно-правовими актами Національного банку вимог щодо здійснення валютних операцій з виконання боргових зобов'язань перед нерезидентами за залученими кредитами (позиками, уключаючи поворотну фінансову допомогу) не раніше визначеного нормативно-правовими актами Національного банку терміну/строку	Цей захід захисту наразі не застосовується	
за поточними, вкладними (депозитними), кореспондентськими рахунками, рахунками умовного зберігання (ескроу) суб'єктів валютних операцій у разі здійснення валютних операцій – шляхом встановлення нормативно-правовими актами Національного банку обмежуючих умов, порядку, особливостей здійснення таких операцій або встановлення нормативно-правовими актами Національного банку тимчасових заборон на проведення таких операцій	НБУ запроваджено переліки валютних операцій, що дозволяється здійснювати за поточними, вкладними (депозитними), кореспондентськими рахунками, рахунками умовного зберігання (ескроу) суб'єктів валютних операцій. Крім того, для певних операцій із зарахування/перерахування коштів з використанням таких рахунків передбачено обов'язкове використання розподільчих рахунків для цілей валютного нагляду	Запобігання непродуктивному відпливу капіталу

із купівлі, продажу, обміну суб'єктами валютних операцій іноземної валюти, банківських металів – шляхом установлення нормативно-правовими актами Національного банку обмежувачих умов (уключаючи умови щодо купівлі іноземної валюти за рахунок коштів, отриманих із певних джерел, за наявності власних коштів у іноземній валюті, за визначеними нормативно-правовими актами Національного банку валютними операціями), порядку, особливостей здійснення таких операцій або встановлення нормативно-правовими актами Національного банку тимчасових заборон на проведення таких операцій	1. Банкам забороняється здійснювати купівлю іноземної валюти за дорученням/заявою клієнтів за рахунок коштів у гривні, залучених цими клієнтами у формі кредиту. Це обмеження має певні виключення, зокрема, для виконання фізичною особою власних зобов'язань перед банком-кредитором за договором споживчого кредитування в іноземній валюті, клієнтами за рахунок кредитних коштів з метою купівлі іноземної валюти в незначному розмірі та деякі інші. 2. Банкам забороняється здійснювати купівлю безготівкової іноземної валюти за дорученням/заявою клієнтів-резидентів з метою розміщення коштів на вкладному (депозитному) рахунку в банку та/або на рахунку за кордоном в іноземній фінансовій установі. Це обмеження не поширюється на фізичних осіб з купівлі іноземної валюти з метою розміщення коштів на власних рахунках за кордоном, фізичних осіб з купівлі іноземної валюти в незначному розмірі, а також юридичних осіб/фізичних осіб-підприємців з купівлі іноземної валюти з метою розміщення коштів на власних рахунках за кордоном, що обумовлено необхідністю утримання власних відокремлених підрозділів за кордоном та/або виконання зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами [крім зобов'язань з переказу сум вкладів (депозитів) на рахунки в іноземних фінансових установах]. 3. Банкам забороняється здійснювати операції з купівлі-продажу іноземної валюти за гривні на умовах "форвард" (з поставкою іноземної валюти або без її поставки) та операції на умовах маржинальної торгівлі щодо купівлі та продажу іноземної валюти/банківських металів за гривні з клієнтами, за винятком операцій з клієнтами-резидентами (юридичними особами та фізичними особами-підприємцями) для хеджування клієнтами ризику зміни курсу іноземної валюти за операціями: - з експорту та імпорту товару (продукції, робіт, послуг, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав, призначених для продажу/оплатного передавання); - за кредитними договорами (договорами позики) резидентів-позичальників про залучення коштів від нерезидентів або від банку. 4. Банкам забороняється здійснювати операції на умовах "своп" з клієнтами: - резидентами, якщо перша частина операції передбачає продаж клієнту іноземної валюти/банківських металів; - нерезидентами, якщо перша частина операції передбачає купівлю в клієнта іноземної валюти/банківського металу. 5. Банкам забороняється здійснювати операції з продажу банківських металів без фізичної поставки за безготівкові гривні клієнтам (фізичним особам, юридичним особам, фізичним особам-підприємцям), що перевищують 150 000 грн (в еквіваленті), протягом календарного дня в межах банку на одного клієнта. Ці вимоги не поширюються на : - міжбанківські операції та операції з продажу банками банківських металів для виконання клієнтами-резидентами власних зобов'язань у банківських металах за кредитними договорами перед банком; - операції з купівлі юридичними особами/фізичними особами-підприємцями банківських металів за безготівкові гривні за умови, що така необхідність обумовлена господарською діяльністю цих осіб. 6. Уповноваженим установам заборонено здійснювати операції з продажу готівкової іноземної валюти або банківських металів з фізичною поставкою одній фізичній особі в один операційний (робочий) день у межах одного/однієї банку/фінансової установи, за винятком здійснення таких операцій у незначному розмірі. Заборона щодо суми операції з продажу готівкової іноземної валюти не поширюється на випадок проведення такої операції банком з фізичною особою-резидентом у разі одночасного дотримання таких умов: - фізична особа купує готівкову іноземну валюту та використовує її виключно на цілі виконання власних зобов'язань в іноземній валюті за кредитним договором, укладеним з банком-кредитором; - банк здійснює продаж готівкової іноземної валюти в сумі, що не перевищує обсягу зобов'язань в іноземній валюті фізичної особи-позичальника за кредитним договором. Банк зобов'язаний забезпечити контроль за неухильним дотриманням фізичною особою-позичальником вимоги щодо цільового використання купленої готівкової іноземної валюти. Обмеження щодо суми операції з продажу банківських металів не поширюється на монети, вироблені з дорогоцінних металів (уключаючи інвестиційні монети України)	Запобігання значним зростанням попиту в разі погіршення курсових очікувань. Запобігання непродуктивному впливу капіталу. Запобігання дестабілізації валютного ринку через операції з похідними фінансовими інструментами. Запобігання дестабілізації валютного ринку через операції з похідними фінансовими інструментами. Запобігання дестабілізації ринку через операції з похідними фінансовими інструментами. Запобігання формування значного тиску на готівковому сегменті валютного ринку, узгодження із регуляціями в частині фінансового моніторингу
у вигляді встановлення нормативно-правовими актами Національного банку обмежувачих умов, порядку, особливостей здійснення валютних операцій, пов'язаних з інвестиційною	Національним банком запроваджено порядок здійснення розрахунків за операціями іноземного інвестування в Україну, повернення іноземних інвестицій, а також прибутків, доходів, інших коштів, одержаних іноземним інвестором від інвестиційної діяльності в Україні, вимоги щодо документального підтвердження таких валютних операцій, ліміти на проведення деяких операцій, особливості використання рахунків іноземних інвесторів в банках України.	Запобігання непродуктивному впливу капіталу

діяльністю іноземних інвесторів в Україні або встановлення нормативно-правовими актами Національного банку тимчасових заборон на проведення таких валютних операцій

із транскордонного переміщення валютних цінностей, транскордонного переказу валютних цінностей, проведення розрахунків/переказів за валютними операціями на території України – шляхом установлення нормативно-правовими актами Національного банку обмежуючих умов, порядку, особливостей здійснення таких операцій або встановлення нормативно-правовими актами Національного банку тимчасових заборон на проведення таких операцій

1. Банку заборонено здійснювати валютні операції з переказу іноземної валюти/гривні для здійснення інвестицій за кордон у цінні папери іноземного емітента, крім придбання цінних паперів, іноземні емітенти яких мають офіційну рейтингову оцінку, не нижчу, ніж інвестиційний клас, а також придбання боргових цінних паперів, що випущені за кордоном з метою фінансування кредиту (позики), наданого(ої) нерезидентом цьому банку.

Запобігання непродуктивному впливу капіталу.

2. Банку забороняється здійснювати валютні операції з переказу іноземної валюти/гривні для придбання ним облігацій зовнішніх державних позик України.

Запобігання непродуктивному впливу капіталу.

3. Банку забороняється здійснювати розрахунки в іноземній валюті з купівлі в резидентів (крім банків) державних цінних паперів, номінованих в іноземній валюті.

Запобігання надмірному зростанню попиту на іноземну валюту.

4. Резидентам, уключаючи уповноважені установи, забороняється здійснювати валютні операції з надання кредитів (позик, фінансової допомоги) у гривнях нерезидентам та їх представництвам в Україні (крім надання банками та небанківськими фінансовими установами споживчих кредитів фізичним особам - нерезидентам).

Запобігання непродуктивному впливу капіталу.

5. Резидентам (крім банків) забороняється здійснювати переказ іноземної валюти/гривні на власні рахунки, відкриті за кордоном в іноземних фінансових установах, держава (територія) реєстрації/місцезнаходження яких віднесена Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон та/або визнана Верховною Радою України державою-агресором/державою-окупантом, та/або не виконує чи неналежним чином виконує рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, які проводять діяльність у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, та/або має стратегічні недоліки у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення відповідно до заяв Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

Запобігання непродуктивному впливу капіталу.

6. Резидентам забороняється здійснювати інвестиції за кордон шляхом переказу коштів в іноземній валюті/гривні на рахунок нерезидента, відкритий в Україні та/або за кордоном, якщо об'єкт інвестиції та/або продавець-нерезидент цього об'єкта має реєстрацію/місцезнаходження/місце проживання в державі (на території), що зазначена в попередньому пункті цих пояснень.

Запобігання непродуктивному впливу капіталу.

Крім того, резидентам забороняється здійснювати переказ іноземної валюти/гривні з метою надання кредитів (позик, фінансової допомоги) нерезидентам, що мають реєстрацію/місцезнаходження/місце проживання в такій державі/на території (крім надання банками та небанківськими фінансовими установами споживчих кредитів в гривнях фізичним особам-нерезидентам).

7. Банкам забороняється здійснювати за дорученням клієнтів перекази в гривні за поточними неторговельними операціями за межі України (крім операцій, що здійснюються через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у національній валюті України, відкриті в банках).

Запобігання непродуктивному впливу капіталу.

8. Банкам забороняється здійснювати операції з видачі готівкових коштів в іноземній валюті в межах України з рахунків клієнтів банків, операції за якими здійснюються з використанням електронних платіжних засобів, емітованих як резидентами, так і нерезидентами, через банківський автомат самообслуговування. Такі операції здійснюються виключно в гривнях;

Запобігання надмірному використанню готівкової іноземної валюти в Україні.

9. Банкам забороняється здійснювати на території України валютні операції з переказу банківських металів з рахунків юридичних осіб (крім банків) на рахунки інших юридичних осіб (крім банків) та фізичних осіб, з рахунків фізичних осіб на рахунки юридичних осіб (крім банків), а також з рахунків фізичних осіб - резидентів на рахунки фізичних осіб-нерезидентів.

Запобігання надмірному зростанню попиту на валютному ринку.

10. Фізичні особи-резиденти здійснюють валютні операції з транскордонного переміщення валютних цінностей шляхом їх вивезення/пересилання за межі України в загальній сумі, що перевищує на день вивезення/пересилання в еквіваленті 10 000 євро, на підставі документів, що підтверджують:

Запобігання непродуктивному впливу капіталу та забезпечення належного контролю за переміщенням валютних цінностей через

- 1) зняття цією фізичною особою готівки з власних рахунків у банках і квитанції про здійснення валютно-обмінної операції з цією готівкою (у разі здійснення такої операції) виключно на ту суму, що перевищує на день вивезення/пересилання в еквіваленті 10 000 євро; кордон
- 2) придбання цією особою банківських металів у банках та/або Національному банку виключно на ту суму, що перевищує на день вивезення/пересилання в еквіваленті 10 000 євро
-

Додаток 2

Ключові зміни у валютному регулюванні, уведені в дію починаючи з 07 лютого 2019 року

1. Збільшено граничний строк здійснення розрахунків за експортно-імпортними контрактами до 365 днів.
2. Скасовано валютний нагляд для експортно-імпортних операцій до 150 тис. грн.
3. Знижено з березня норму обов'язкового продажу валюти бізнесом з 50% до 30%.
4. Скасовано вимогу щодо попереднього резервування коштів у гривні для купівлі валюти (так звану T+1).
5. Надано можливість бізнесу репатріювати дивіденди за 2018 рік уключно (у сумі 7 млн. євро в місяць).
6. Скасовано індивідуальні ліцензії – замінено системою е-лімітів (2 млн. євро в рік для юридичних осіб, 50 тис. євро в рік для фізичних осіб).
7. Скасовано санкції у вигляді припинення зовнішньо-економічної діяльності за порушення строків розрахунків.
8. Скасовано ліміт на дострокове погашення зовнішніх зобов'язань.
9. Дозволено укладання форвардів для хеджування експортно-імпортних та боргових операцій з та без поставки (розрахункові).
10. Спрощено та лібералізовано здійснення операцій за рахунками юридичних осіб-нерезидентів у банках України.
11. Замінено реєстрацію зовнішніх запозичень на повідомчий характер надання інформації (фактично скасовано дозвільну систему).
12. Дозволено онлайн-купівлю іноземної валюти фізичними особами – аналогічно ліміту купівлі готівкової валюти (зараз до 150 тис. грн. на день в еквіваленті).
13. Дозволено резидентам розміщувати власні кошти в іноземній валюті на депозитних рахунках у банках України і закордонних банках (крім розміщення фізичними особами коштів на рахунках за кордоном. Такі операції можуть здійснюватися як за рахунок власної, так і купленої іноземної валюти).
14. Дозволено банкам продавати державні цінні папери, номіновані в іноземній валюті, своїм клієнтам як у гривні, так і в іноземній валюті. Купівля банками таких цінних паперів у клієнтів (крім банків) може здійснюватися лише в гривнях.
15. Дозволено банкам укладання валютних свопів з резидентами та нерезидентами.
16. Збільшено ліміт на перекази іноземної валюти за кордон без відкриття рахунку для фізичних осіб (з 15 до 150 тис. грн на рік).
17. Збільшено ліміт на купівлю банківських металів фізичними та юридичними особами з 3,21 тройської унції на тиждень (100 г) до еквіваленту 150 тис. грн на день (без обмежень для юридичних осіб, що ведуть пов'язану з використанням банківських металів діяльність).
18. Дозволено юридичним особам ввіз та вивіз готівкової іноземної валюти та банківських металів (якщо це передбачено їх статутом).
19. Дозволено внесення платежів в іноземній валюті в разі страхування життя.
20. Дозволено здійснювати інвестиції та кредитувати резидентів з ЛОРО рахунку в гривнях банку-нерезидента.
21. Дозволено банку-нерезиденту купувати іноземну валюту на всю суму залишку в гривнях на ЛОРО рахунку цього банку.
22. Дозволено купувати і накопичувати іноземну валюту на рахунку для погашення зовнішніх запозичень.
23. Скасовано подвійний контроль (у разі надходження вантажно-митної декларації до іншого банку) – валютний нагляд здійснює лише банк, який отримав вантажно-митну декларацію.

24. Дозволено здійснювати інвестиції в Україну в іноземних валютах 1-ї та 2-ї груп Класифікатора іноземних валют та банківських металів.
25. Заборонено резидентам інвестувати кошти в державу-агресор/державу-окупант, офшорні зони та країни, що не виконують/не належно виконують рекомендації FATF.
26. Уніфіковано переміщення валютних цінностей через кордон – обов'язкове декларування для всіх цінностей вартістю в 10 тис. євро та більше (за курсом Національного банку).

Додаток 3

